

מכון המקדש

הקרבת קרבן הפסח והפתרונות בהלכה

האם מותר להקריב קרבן פסח היום?

הסיבות להעדפת קרבן פסח כקרבן שראוי במיוחד לחדשו מתוך הקרבנות השונים במקדש, הרבו המחברים השונים לעסוק בשאלת חידוש הקרבת קרבן פסח. זאת משתי סיבות: מחד גיסא, מצות הקרבת קרבן פסח חמורה משאר המצוות והקרבנות במקדש, ומחייבת יותר, שכן הנמנע מלהקריב קרבן פסח חייב כרת. מאידך, קיום מצות הקרבת קרבן פסח פחות סבוך מקיומן של עבודות אחרות במקדש, והבעיות ההלכתיות הקשורות לעבודה זו ניתנות לפתרון ביתר קלות.

להלן כמה נושאים בהלכה, המייחדים את קרבן הפסח על פני קרבנות אחרים, והבעיות שיש למצוא להן פתרון, לקיום מצות הקרבת הפסח בזמן הזה.

הנמנע מלהקריב קרבן פסח חייב כרת כאמור, מיוחדת היא מצות הקרבת קרבן פסח, שהתורה קבעה בה עונש כרת למי שמבטל מצוה זו. ככתוב (במדבר ט, יג): "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח - ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". עונש כרת נאמר רק במצוות מועטות, בעוד אשר רוב רובן של מצוות התורה, אין בהן עונש זה. מתוך מאתיים ארבעים ושמונה מצוות עשה שבתורה, נקבע עונש כרת לשתי מצוות בלבד: ברית מילה והקרבת קרבן פסח - דבר המלמד על החשיבות והחומרה שהתורה מייחסת לקיום המצוה.

עונש כרת הוא מן העונשים החמורים בתורה. חכמינו ז"ל בתלמוד העמידו עונש זה בדרגת חומרה הגדולה ממיתה בידי שמיים (כריתות כב, ב. וראה שם ברש"י).

הרמב"ם בה' תשובה (ח, א) מסביר את משמעותו של חיוב כרת, שעניינו כריתה מהמשך החיים בעולם הבא. אלו דבריו: "הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא - והם החיים שאין מוות עמהם... ופרעון הרשעים הוא - שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם - אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה! וזהו הכרת הכתוב בתורה".

יש בכך כדי ללמד, עד כמה הפליגה התורה בחשיבות מצות הקרבת קרבן פסח, שאדם אשר נמנע מלקיימה פעם אחת - נכרת ברשעו ואבד כבהמה'.

לאור החומרה שהתורה מייחסת למצוה זו, מתחייב הדבר, לעשות ככל שניתן כדי לקיימה. מסיבה זו, הקדישו מחברים שונים מחשבה רבה, לבירור שאלת הקרבת קרבן פסח בכל דור, גם בעת חורבן, כדי שלא ימצא דור שלם, שחובת איסור כרת עליו, חלילה, עקב התרשלות בקיום המצוה במועדה. התכתבות בין החת"ם סופר ור' עקיבא איגר - והפתרונות להקרבת קרבן פסח. מן הראוי להביא פרטים מתוך התכתבות של שנים מגדולי ישראל בגולה, אשר חיפשו יחד פתרונות הלכתיים לקיום מצות הקרבת קרבן פסח, בתקופת שלטון הטורקים בירושלים.

ר' עקיבא איגר, חותנו של החת"ם סופר, מציע במכתבו לחתנו (יב אייר תקצ"ז): "לבקש משרי ירושלים ליתן רשות להקריב [קרבן פסח]". לדעת ר' עקיבא איגר, הקרבת קרבן פסח אינה כה מסובכת מבחינת ההלכה כקרבנות אחרים, וניתן לקיימה גם בתנאי גלות.

החת"ם סופר משיב לו (שו"ת חת"ם סופר, יורה דעה, תשובה רלו) שמבחינה מעשית קיימת בעיה, שכן הסולטן הטורקי "הוא קפדן גדול, כי אמר לבל יקרב שם [למקום המקדש] מי שאינו מאמונת ישמעאל, כי שם [בהר הבית] נבנה בית עבודה שלהם. ואומרים [המוסלמים] שאבן השתיה באמצע הכיפה ההיא [כיפת הסלע] ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם".

מכון המקדש

למרות הקשיים הצפויים בהשגת רשיון מן הסולטן הטורקי ומ'שרי ירושלים, לחדש את הקרבת קרבן פסח, הולך ומתפתח הדיון בין גדולי ישראל אלה, תוך הצעת פתרונות בשאלות מעשיות הקשורות לחידוש העבודה במקדש.

החת"ם סופר בתשובתו לחותנו הגדול, דן בסידרת שאלות הנוגעות לחידוש העבודה. להלן כמה מהן:

האחת: "מה נעשה מטומאה?"

השניה: "מה נעשה בענין ייחוס כהונה?"

השלישית: "מה נעשה בענין אבני החושן?"

ועוד: האם יש צורך בכהן גדול להקרבת קרבן פסח?

האם יש צורך בארון וכרובים?

מצות הקרבת קרבן פסח מתקיימת גם כשהציבור במצב של טומאה באשר לשאלה הראשונה, 'מה נעשה מטומאה', מזכיר החת"ם סופר את הדיון שנערך בירושלים כארבע מאות שנה לפני כן, בתקופת שלטון המוסלמים בירושלים. החת"ם סופר מצטט את דברי ר' אשתורי הפרחי בספרו כפתור ופרח (פרק ו), אשר דן עם רבו, ר' ברוך, בשאלה זו. כן מתייחס החת"ם סופר לגופה של השאלה, בדבר האפשרות להקריב קרבן פסח בטומאה. אף כאן מסתמך החת"ם סופר על דברי בעל כפתור ופרח, המביא כלל יסודי בהלכה: 'טומאה הותרה בציבור'. לאור כלל זה ניתן להקריב קרבן פסח בטומאה.

להלן דברי ר' אשתורי הפרחי בספרו (שם) הפותח בשאלה: "מה נעשה מטומאתנו?" ותשובתו לשאלה, בלשונו שם: "אנכי בדרך לפני 'שילה' [עושה את דרכי מירושלים לביתי בבית שאן] - שב למקומי, נזכרתי הלכה, שאין לחוש על [בעית] הטומאה... שקרבנות ציבור דוחין... את הטומאה. וזה [הלכה זו נאמרת במצב] שיהיו רוב הכהנים טמאים - [אזי] מקריבים את הקרבנות בטומאה. וכן [מובא] במסכת פסחים: 'נטמא קהל [ישראל] או רובו [בפסח], או שהיו הכהנים [בלבד] טמאים והקהל טהור - ייעשה [קרבן פסח] בטומאה'."

החת"ם סופר, בתשובתו, מביא את דברי בעל שו"ת יעב"ץ הדן אף הוא בשאלת חידוש הקרבת קרבנות והעבודה במקדש בכלל בזמן הזה (חלק א, סימן צט). לדעתו, כדי לחדש את העבודה במלואה, יש לפתור את בעיית תרומת מחצית השקל, שכן, קרבנות ציבור באים מאיסוף מחצית השקל מכל ישראל. בתנאים אלה, אין, לדעתו, מקום לחידוש עבודת התמיד והמוסף וכו'. מאידך גיסא, באשר להקרבת קרבן פסח, שם ההלכה היא שכל אדם קונה בעצמו את קרבנו, וממילא הדרך לחדש את הקרבת קרבן פסח פשוטה יותר גם בתנאי גלות.

ר' עקיבא איגר במכתב תשובה לחת"ם סופר מסכים לדברים, ומקובל על פוסקים אלה שמבין הקרבנות השונים מצות הקרבת קרבן פסח ניתנת לקיום בתנאי גלות, ופחות מסובכת מבחינת ההלכה.

הכהנים בזמן הזה כשרים לעבודה במקדש - ואין מניעה הלכתית מלהקריב קרבן פסח נושא אחר הנדון ביניהם, הוא שאלת כשרות הכהנים בזמן הזה - האם הם צריכים להיות מיוחדים. לדעת החת"ם סופר יש מקום לסמוך על ה'חזקה', שכהן בזמננו הוא בן משפחת כהנים, דור אחר דור, ולפיכך הכהנים כשרים לעבודה. על כל פנים, אי אפשר למנוע את חידוש העבודה במקדש מפני ספק רחוק, שמא הכהן אינו מיוחד.

מכון המקדש

באשר לנחמיה בן חכליה, אשר פסל מספק חלק מן הכהנים בזמנו, הרי זה משום שיצא ערעור על כשרותם, ומאידך גיסא, היו לו כהנים מיוחסים שהיה בידם כתב יחוס, לכן יכלו לחדש את העבודה במקדש באמצעותם.

למסקנה כותב החת"ם סופר: "לפי עניות דעתי, לא צריכים לכהן מיוחס - ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים".

כך גם באשר לשאלות האחרות, כותב בקצרה: שאין בעיה של מחצית השקל - ככל שמדובר בהקרבת קרבן פסח. ובאשר לכהן גדול, אין צורך בכך להקרבת קרבן פסח. אף באשר לארון וכוהנים, אין מניעה מלהקריב קרבן פסח בהעדרם, שהרי הארון והכוהנים נגזזו בימי בית ראשון, ובימי בית שני לא היה ארון במקדש. עם זאת, נעשתה העבודה במקדש - ואף עבודת יום הכפורים - והקריבו את הקרבנות כולם, שכן, אין בהעדר הארון והכוהנים כדי לעכב את העבודה.

מהרי"ץ חיות: להקרבת קרבן פסח - די בבנין המזבח ובהכנת בגדי כהן הדיוט נדבך נוסף בפתרון שאלות מעשיות הקשורות בהקרבת קרבן פסח, מוסיף הרב צבי הירש חיות (קונטרס אחרון, עבודת המקדש, סימן עו) המאריך לדון בשאלה הקרבת קרבן פסח בזמן הזה. כן דן המחבר שם, בשאלת הקמת מזבח בלבד לצורך הקרבה, גם בטרם נבנה הבית, שכן, כך נהגו בראשית ימי הבית השני במהלך עשרים ושתים השנים הראשונות להקמתו.

בהתבוננות בדברי המחבר, נראה כי השאלות שנשאלו, אמנם חדשות הן לבני התקופה המאוחרת, אך התשובות - עתיקות הן, וכבר היה לעולמים.

לדוגמא: המחבר דן בשאלת הקמת מזבח בלא שנבנה הבית כולו. המחבר מוכיח מדברי הרמב"ם (בית הבחירה ו, טו) שהדבר אפשרי, וכפי שכתב שם: "מקריבין הקרבנות כולם [על המזבח] - אף על פי שאין שם בית בנוי. ואוכלים קדשי קדשים בכל העזרה - אף על פי שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה".

למעשה, דברי הרמב"ם אלו, יסודם בעובדות שכבר היו, ואינם אלא תיאור המציאות - כפי שהייתה בימי בית שני. נמצא, שהפתרון ההלכתי, אשר כבר היה לעובדה אשר נמשכה שנים ארוכות בימי בית שני, חוזר ועולה בדברי מהרי"ץ חיות - וכך גם אצל מחברים אחרים - כפתרון חדשני.

כך גם באשר לבגדי כהונה, משתמש מהרי"ץ חיות בעובדות שכבר היו בימי בית שני. בעית הבגדים אמנם הועלתה על ידי ה'חת"ם סופר' אך נשארה פתוחה. ר' צבי הירש חיות כותב, שבאשר לבגדי כהן הדיוט - "אפשר לעשות גם היום בגדים אלו: הכתונת, והמכנסיים, והאבנט והמצנפת". ואילו באשר לבגדי כהן גדול, עשייתם יותר מורכבת, אך כבר בימי בית שני התעוררה הבעיה. שכן, בהעדר השראת השכינה לא היו ה'אורים ותומים' מאירים כמו בבית ראשון, ונפל ספק כיצד לנהוג בהעדר 'אורים ותומים'. למעשה, עשו את החושן לצורך עבודת כהן גדול למרות שאין האבנים מאירות, זאת, כדי להשלים את מנין שמונת הבגדים שכהן גדול חייב ללבוש. (ראה רמב"ם סוף הלכות כלי מקדש, ובמהרי"ץ חיות קונטרס אחרון פרק ב).

נמצא, על כל פנים, שכל עוד אין הכהן הגדול משרת בקודש, ניתן להתחיל בעבודה אף בהעדר 'בגדי זהב', ואין בכך כדי לעכב את העבודה.

מסקנת מהרי"ץ חיות בסוף דבריו: "על כל פנים, חזרתי על כל הצדדים, ולא מצאתי שום דבר החוצץ [ומעכב] היום להקריב קרבן פסח, אחר שיבנה היום מזבח, על מקום אשר היה בנוי בראשונה".

הרב צבי הירש קאלישר - ופעולתו בין גדולי ישראל לחידוש העבודה במקדש

מכון המקדש

מיוחד הוא הרב צבי הירש קאלישר, בפעולתו אצל גדולי ישראל בתקופתו, להשבת העבודה במקדש. שלא כאחרים אשר הדיון אצלם הצטמצם בתחום ההלכתי, פעל הרב קאלישר גם בתחום המעשי. מחד גיסא, כתב לגדולי ישראל בתקופתו, ודן עמם בשאלות הנוגעות לחידוש העבודה: ר' עקיבא איגר, ה'חת"ס סופר', ר' אליהו גוטמכר, המהרי"ץ חיות, ר' נתן אדלר ועוד. ואכן, מכתביו עוררו אותם לדון בענין, ובמכתביהם יש פתרונות מעשיים לשאלות שהעלה. חלקם אף עודדו אותו להמשיך ולפעול בענין.

מאידך, ניסה להפעיל אישים מרכזיים בעולמה של היהדות, כמו הברון רוטשילד ומשה מונטיפיורי, כדי שיפעילו את השפעתם על מלכי הארץ, ואף ינקטו פעולות מעשיות לרכישת מקום המקדש מידי השליטים בארץ ישראל - דבר שיאפשר להתחיל בבנין המקדש ובהבאת הקרבנות. במכתבו לרוטשילד הוא מביא משאלה, ש"יקום איש צדיק ומושל בישראל, ויכוף אותם לתורה בארצו, ויחזיר 'עבודה' לירושלים".

שלא כאחרים, אשר תיארו לעצמם את תהליך השיבה ארצה בהדרגה: תחילה יש להתחיל בשוב הארץ וקניון גלויות, ורק לאחר מכן יבוא בנין המקדש - סבר הרב קאלישר, כי יתכן תהליך הפוך: תחילה יקום מקדש בישראל, וסביבו ילך ויתרקם בהדרגה הישוב היהודי, תתרחב העלייה ארצה ותתיישב הארץ כולה.

למעשה, תהליך דומה אירע בימי בית שני. תחילה חודשה העבודה במקדש על ידי קומץ עולי הגולה הראשונים, וסביב המקדש הלכו והתרחקו חיי העם מחדש, עד שהגיע הישוב בימי בית שני למלא היקפו ותפארתו. כך צמחה תקופת החשמונאים, תקופת מקדש הורדוס, ומעמד הסנהדרין כמרכז רוחני של העם בתקופת בית שני.

להלן משפטים אחדים ממכתבו לברון רוטשילד, בו הוא פונה אליו לעשות לחידוש העבודה במקדש: "זכינו לימים, אשר שלח ביעקב איש גדול כמותו, אשר לפני מלכים יתייצב... ולעת כזאת אשר מדינת ארץ ישראל... תחת ממשלת הפחה... אם אדוני יקנה... את הארץ הקטנה בכמות וגדולה באיכות... בהתאסף ראשי עם... מבני ישראל... על אדמת הקודש תחת ממשלת ישראל... ואם לא יאבה אדוני הארץ למכור את כל הארץ... ימכור את מקום המקדש וסביבו... למען נזבחה לה' אלהינו!"

הספר 'דרישת ציון' - החזון והמעשה

את שיטתו בעניין ישוב הארץ וחידוש עבודת הקרבנות, פורס המחבר בספרו המקיף 'דרישת ציון'. הספר השיג את מטרתו, וגרם להתעוררות גדולה בציבור ובין תלמידי חכמים למען בנין הארץ והמקדש. חשיבותו של הספר ניכרת מן העובדה, שמצד אחד קנה לו תומכים נלהבים, אך לא פחות מכך עורר גם מתנגדים. סביב הספר והשאלות שנידונו בו התפתחה ספרות עניפה.

הרב קאלישר לא הסתפק כאחרים בדיון על הקרבת קרבן פסח בלבד, אלא הוכיח באריכות שמבחינת ההלכה הדבר אפשרי - ואף חובה - לחדש את עבודת המקדש כולה כבעבר.

בין שאר דבריו כותב הוא (הוספות למאמר קדישין): "לברר ולקיים מה שהעליתי הלכה ברורה, בעניין הקרבנות בזמננו... כאשר הרשות תהא נתונה [לנו] לבנות מזבח ולהקריב... ברור, שמצות קרבן הכתובה בתורה - לא בטילה בשום זמן! ... כמו כל המצוות אשר המה חוקת עולם בלי שינוי

כלל... ובכלל יסודי האמונה [אחד מיסודות האמונה היהודית הוא] - שלא תתחלף ולא תשתנה תורתנו הקדושה לעולם!"

הרב קאלישר מבסס את דבריו בשיטתיות: החלק הראשון בספרו, עוסק בבירור הדברים מבחינה רעיונית - כפי שעולה ממקורות התורה שבכתב ושבעל פה. החלק השני בספרו ('מאמר העבודה') עוסק באופן מסודר, בכל בעיה הלכתית העשויה לעכב את תחילת העבודה.

הרב אינו מסתפק בלימוד ובירור, אלא תובע מעשים, באומרו: "ועתה למה אנו מחשים? עד מתי לא נרחם את ירושלים? ... ועד מתי לא נעשה אנחנו ל'ביתנו'? עד אנה נחשוב... כי בכוסף הלב [ובהשתוקקות ריקה ממעש] לבד, נעוף ההרה [אל בית המקדש]? לא כן אחי! "כי אם 'בפיך ובלבבך - לעשותו"! הכל - לפי רוב המעשה! ... כי המחשבה בלי מעשה - כנשמה בלי גוף!" ('מעלת ארץ נושבת' - ה).

דומה, שכמה מן הדברים שחזה, אכן, התממשו, ואף הרבה מעבר למה שציפה. הרב קרא להקמת 'חברת ארץ נושבת', ובעקבות קריאתו, החל תהליך של הקמת עשרות ומאות ישובים. הרב דיבר על הצורך לרכוש נחלות בארץ ולהקמת 'ממשלת ישראל' שתצמח מתוך ההתיישבות היהודית שתקום, ואכן הדבר התממש אף מעבר לכך. הרב הביע את בטחונו כי יבוא יום ותיפתח אפשרות של שליטה יהודית - כזו או אחרת - בהר הבית, ונושא חידוש העבודה יעמוד על הפרק. אף בכך, המציאות שהתרחשה, בסופו של דבר, עם שחרור הר הבית על ידי צבאות ישראל, עלתה בהרבה על כל מה שהביע בכתביו, כהתפתחות אפשרית בדרך הטבע.

כאמור, היו מחברים בתקופתו שראו בדבריו 'דברי רוח'. לדוגמא, ראה מה שכתב בעל ספר 'עבודה תמה', בעקבות דברי הרב קאלישר, המביע את בטחונו, כי תתפתח אפשרות לבנות מזבח במקומו, ובלשונו: "תכתב זאת לדור אחרון, אשר בלי ספק יבוא מועד, אשר הרשות יהא נתונה, לבנות מזבח ולהקריב [קרבן]". בעל 'עבודה תמה' מגיב על כך בחריפות, שדברי הרב קלישר הם - "בגאווה ובגאון, ובלשון המדברת גדולות... והוא מתעקש בכל עיקשות שבעולם... ודבריו חושך ולא אור... שקר וכזב!" ביטויים כאלה חוזרים ונישנים בספרו (ראה שם, 'נעילת שערים' בפתיחה, ועוד). כיוצא בכך מוצאים גם אצל מחברים אחרים. מסתבר - כאמור - שלא מעט מ'דברי רוח' אלה הפכו למציאות, ואף מעבר למה שציפה.

חפירות ומדידות בהר הבית - לצורך בנין ההיכל ובנין המזבח הותרו אף בטומאה

כאמור, ביסס הרב בספרו את הצדדים ההלכתיים, הפותחים פתח לתחילת העבודה במקדש. בספרו עונה הרב לשאלות שהפנו אליו בהלכות מעשיות הנוגעות לחידוש העבודה. נעמוד על כמה פתרונות הלכתיים שהציע מול קשיים אפשריים.

שאלה שהעלו בפניו: "כיצד נידע את מקומו המדויק של המזבח?"

הרב משיב, כי לאור העובדה ששריד הכותל המערבי קיים, ניתן למדוד ממנו את מספר האמות לכיוון מקום המזבח. זאת, לאור המידות המפורטות כפי שהובאו במסכת 'מידות' וברמב"ם (הלכות בית הבחירה) באשר לאורך ורוחב ההיכל, האולם, וכן לאור המידות המפורטות של העזרות, החיל וכד'.

הרב קאלישר מוסיף, כי יבוא יום והר הבית יהיה בידי העם היהודי - זאת בהתאם לאמונתו - כמתואר לעיל. במקרה זה הדרך לגלות את מקום המזבח פשוטה, שכן, לאור המובא בהלכה,

מכון המקדש

שהמזבח צריך להיבנות על אדמה מוצקה, ואסור לבנותו על גבי מחילות, ממילא, "כשנחפור [בהר הבית] נמצא את המחילות ואת הכיפים [כיפות וקשתות] הבנויות שם בקרקע, [אזי] המקום אשר אין שם שום חלל תחתיו, נדע שהוא מקום המזבח, ויבורר כל ספק בעזרת ה' יתברך".

כאן מעורר הרב שאלה נוספת המתבקשת באותו עניין. שכן כדי לחפור מקומות שונים בהר בחיפוש אחר מקום המזבח, יש בהכרח להיכנס לתחום העזרה, ולערוך שם מדידות וחפירות, כדי לברר ולקבוע את מקומו המדויק של המזבח ולבנותו. כיצד, אם כן, ייכנסו המודדים והבנאים לשם בעודם טמאים? ובלשונו: "ואם יטעון הטוען: בטרם נרצה להקריב, ונבוא לחפש מקום המזבח ולבנותו, איך נלך שם בטומאה, ומי יבנו [כשהוא טמא]?"

ותשובת הרב קאלישר: "גם זו אינה שאלה. כבר נפסקה הלכה, שלצורך בניין ההיכל והמקדש לחזק בדקו, יכולין לכוון שם [להיכל אנשים] טמאים, אם אין טהורים. וכן כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (ז, כג): 'בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל, או להוציא משם את הטומאה, מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים... אין שם כהנים - ייכנסו לויים, לא מצאו לויים - ייכנסו ישראל... לא מצאו טהורים - ייכנסו טמאים'. ואם בהיכל שקדושתו יתירה - מותר [לבנות ולתקן] בטמאים, כל שכן בעזרה [שקדושתה פחותה, ונכנסים במטרה] לבנות מזבח - שרי [מותר] בטמאים. [זאת] כיון שאין טהורים". כלומר, לא רק באשר להקרבה עצמה, מקריבים בטומאה - כשנטמא רוב הציבור, אלא אף באשר להכנות ל'עבודה' ולהקרבה, כגון, בניין ההיכל ותיקונו, וכן בניין המזבח והמדידות הנדרשות, אף אלו נעשות בטומאה.

דומה, שרוב השאלות העקרוניות, באשר לבניין הבית וחידוש העבודה המקדש, נידונו בדברי הרב קאלישר. דבריו אלה הובאו כדוגמה בלבד לגישתו המעשית וההלכתית לפתרון השאלות הצריכות פיתרון.

רבה של לבוב: להקרבת קרבן פסח בטומאה - אין צורך בכהן גדול וציץ לכפרה.

מחברים שונים שבאו בעקבות הרב קאלישר הרחיבו וביססו את שיטתו. ראה את דבריו של הרב יצחק אייטנגא, רבה של לבוב, בהתייחסו לשאלת בניין המזבח בטומאה. בספרו 'שו"ת מהרי"א' [חלק א, אורח חיים סימן פח] כותב הרב, כי כך, למעשה, נהגו החשמונאים כשנכנסו לחצרות המקדש וראו את הנעשה בעזרה, ש"גנזו את אבני המזבח ששיקצום מלכי יוון... והיו צריכים לבנות מזבח חדש. וכיון שהיו טמאי מתים... בנו את המזבח בטומאה!" עיין שם בדבריו, שהביא הוכחה לדבריו מדברי הגמרא במסכת עבודה זרה (נב, ב), שם מובאת ההתלבטות של החשמונאים כיצד לנהוג באבני המזבח שחולל. כן ראה שם מקורות נוספים שהסתמך עליהם להוכיח שהמזבח נבנה בטומאה.

רבה של לבוב בספרו שם, דן בבעיה נוספת שיש להתגבר עליה, והיא: הצורך בכהן גדול. הנושא אמנם נידון בדברי ה'חתם סופר', אשר קבע כי אין צורך בכהן גדול להקרבת קרבן פסח. אולם השאלה המשיכה להעסיק את עולם התורה, זאת, לאור דברי הרמב"ם האומר, כי אמנם 'טומאה הותרה בציבור' ואפשר להקריב קרבן פסח בטומאה, אך זאת, בתנאי שיש כהן גדול המכהן בשמונת בגדיו במקדש וציץ זהב בראשו. כך היא ההלכה, שהציץ מרצה ומכפר על הקרבת הקרבנות בטומאה, אולם בהעדר ציץ ובהעדר כהן גדול, ממילא אין אפשרות להקריב קרבן בטומאה.

מכון המקדש

ראה רמב"ם הלכות ביאת מקדש (ד,ז) האומר: "הציץ מרצה על טומאת דברים הקרבין [בטומאה], שנאמר: 'והיה [הציץ] על מצח אהרון, ונשא אהרון את עוון הקדשים [שהובאו על המזבח בטומאה]. אבל אינו מרצה... אלא אם כן היתה הטומאה דחוייה בציבור [כגון, הקרבת קרבן פסח] שהציץ מרצה [ומכפר] עליה". ומוסיף הרמב"ם: ש"אין הציץ מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו [של כהן גדול]". רבה של לבוב מאריך לדון בעניין זה, ומגיע למסקנה, שההלכה האומרת, שצריך כהן גדול הלבוש שמונה בגדים וציץ בראשו לכפרה על ההקרבה בטומאה, נאמרה רק כמצוה לכתחילה. אך בדיעבד, כשאין ציץ ואין כהן גדול, אין לבטל מצות הקרבת קרבן פסח מסיבת חסרון הציץ, ויש להקריב את הקרבן אף בלא ציץ. (ראה ב'דרישת ציון' לרב קאלישר, שכבר דן בנושא זה על פי מקורות אחרים, והגיע לאותה מסקנה, וכך גם מחברים אחרים).

סיכום

מנינו לעיל כמה מן הנושאים ההלכתיים והמעשיים הטעונים פיתרון, זאת, להחזרת העבודה למקומה, גם במקרה שנוצרו תנאים לחדש את העבודה במצב של חופזה. כבר היו מעמדים בתולדות המקדש, שחידוש העבודה נעשה במהירות תוך התגברות על קשיים מן הסוג המתואר לעיל, כגון בימי חזקיהו, שם חידשו את עבודת הקרבנות סמוך לחג הפסח. ומתואר בכתובים, 'כי בפתאום נהיה הדבר'. הכל תלוי ברצון! אם יזכה עם ישראל ותבוא ההתעוררות מלמטה, תבוא כנגדה ההתעוררות מלמעלה בכפלי כפליים, וכדברי הנביא: 'הקטון יהיה לאלף, והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה'.